

Daniel Patafta 500 GODINA OD POČETKA REFORMACIJE

Reformacija i sam govor o reformaciji sa svim njezinim posljedicama za zapadno kršćanstvo i sva ona pitanja koja se uz to vezuju i nameću, kroz stoljeća unutar katoličkih krugova pobuđivala su uglavnom negativne konotacije i snažan otpor, koji se u ranijim stoljećima očitovao kroz gledanje na Crkve i zajednice reformacijske baštine kao na krivovjerne, a očitovao se u otvorenom prozelitizmu i negiranju svake komunikacije s protestantima. Ova okrugla obljetnica od početka reformacije, za koju se uzima godina 1517. kada je Luther objavio svojih poznatih „95 teza”, stavila je pred katoličku i protestantsku stranu pitanje treba li uopće obilježavati ovakav događaj, koji je s katoličke strane značio raspad jedinstva zapadnog kršćanstva, dok je za Crkve i zajednice proizašle iz reformacije, on svakako značio početak nečeg novog i u svakom slučaju pozitivnog. Iako su od Drugoga vatikanskog sabora i otvaranja prema ekumenizmu nakon njege, mnoga teološka i praktična pitanja usuglašena, a približavanje dvaju tradicija sve očitije, opet se ne mogu mimoći mnoge podjele i otvorena pitanja koja i danas opterećuju odnose dviju zajednica. Spremnost na razgovor, suradnju, zajedničke nastupe prema gorućim svjetskim problemima, zajednički molitveni susreti i sl. očituju da obje tradicije i dalje povezuje vjera u Krista kao Spasitelja i Otkupitelja čovječanstva, kao i zajedničko svjedočanstvo da je put Isusa Krista put svakog kršćanina bez obzira na vjeroispovijest. Veliki napredak u odnosima Katoličke Crkve i Crkava i zajednica reformacijske baštine očituje se osobito u onim zemljama i među onim narodima gdje su ove dvije tradicije stoljećima prisutne. Totalitarizmi 20. stoljeća sa snažnim anti-kršćanskim nabojem, ideologije, agresivna sekularizacija, očiti materijalizam, postmodernističko rastakanje i negiranje autoriteta i općih moralnih vrijednosti, vjerski indiferentizam i opadanje vjerske prakse, osobito u Europi, nagnali su katolike i protestan-

te na mnoge zajedničke istupe u obrani opće moralnih, odnosno prirodnih zakona, a naposljetku i samih kršćanskih zasada europskog kontinenta. Sustavno negiranje kršćanske baštine i tradicije starog kontinenta, kao i očiti antikršćanski duh povezan s nadirućim istočnjačkim praksama i duhovnošću koju stavljamo pod zajednički nazivnik *New age*, može se slobodno reći, natjerali su kršćane da nadilaze svoje krute stavove i otpore koje su stoljećima gradili jedini prema drugima, i da počnu tražiti zajedničke temelje svojstvene svim kršćanskim konfesijama. Početke ovoga približavanja možemo naći već u začetcima ekumenskog pokreta, no stvarno prakticiranje nekog vidljivijeg zajedništva očituje se tek u posljednjim desetljećima.

Katolički postkoncilski teolozi napravili su veliki korak naprijed kada su prestali sagledavati i tumačiti reformaciju s čisto uskoga teološkog stajališta i počeli je promatrati u širem društvenom i povijesnom okviru vremena u kojem je nastala. Na tom tragu učinjen je i još jedan vrlo bitan iskorak katoličke strane koja je dio krivnje za raskol iz 16. stoljeća preuzela na sebe također prilazeći šire povijesti Crkve 16. stoljeća, ali i u razdoblju koje mu je prethodilo. Novi pristup reformaciji i reformacijskoj baštini koja je ne samo dio europske povijesti, nego povijesti i sadašnjosti Kristove Crkve na globalnoj razini, ne može više biti predmet samo uskoga doktrinarnog tumačenja i prilaznja problematici, jer postoji opasnost da se dobro postavljeni temelji zajedničke komunikacije ponovno uzdrmaju i dovedu do međusobnog udaljavanja i rasta nepovjerenja. Katolicizam se također ne smije zatvoriti u okvire stare apologetike jer bi se time vratio na nadiđene prakse koje su nestale s koncilom, nego u duhu koncilskog nauka i postkoncilske prakse nastaviti približavanje Crkvama i zajednicama proizašlim iz reformacije kao onima s kojima nas povezuje vjera u Krista kao Spasitelja i Otkupitelja svijeta. Iako koncilski dokumenti govore kako je punina objave sadržana u nauku Katoličke Crkve, to nipošto ne znači katolički ekskluzivizam, nego povijesno, tradicijski i teološki utemeljenu stvarnost, koja nas ne bi trebala sputavati, nego dapače poticati na vrednovanje svih zajedničkih elemenata koji nas povezuju s protestantskim zajednicama i Crkvama. Ranije parcijalno spomenuti problemi s kojima se kršćanstvo susreće na globalnoj razini trebaju biti a i jesu poticaj objema stranama da nalaze dodirne točke koje će dovesti do zajedničkog svjedočenja evanđeoske istine, koja nam je svima zajednička.

Na hrvatskome etničkom prostoru reformacija je do novijeg vremena bila tema kojom se uglavnom sporadično bavilo. Stara hrvatska katolička kontroverzistika 18. stoljeća bila je uglavnom usmjerena na pravoslavne s kojima su Hrvati dijelili isti životni prostor i državne okvire. Apologetika 19. i prve polovice 20. stoljeća ostajala je na tragu koji je bio antireformacijski i otvoreno prozelitistički. Novo vrijeme nastalo je u postkoncilskom razdoblju kada je u Crkvi u Hrvata snažno zaživio ekumenski pokret, koji je najvećim dijelom bio usmjeren prema pravoslavcima, ali počelo se otvarati i prema dotad, zbog svoje malobrojnosti, marginaliziranim protestantima. Strogi hrvatski vjerski zakon s početka 17. stoljeća dao je katolicizmu suvereno pravo kao jedine dopuštene vjere u Hrvatskom kraljevstvu; ugušeni protestantski pokret u hrvatskim zemljama iz 16. stoljeća bacio je u stoljetni zaborav, a prisutnost velikog broja pravoslavnih na hrvatskom etničkom i nacionalnom prostoru usmjerio je sve intelektualne i duhovne snage prema toj stvarnosti. Prvi spomena vrijedan iskorak prema novom vrednovanju protestantske baštine u Hrvata učini je svakako Franjo Fancev svojim znanstvenim proučavanjem ove problematike, ukazujući pritom na iznimno važan doprinos hrvatske protestantske književnosti, kao dijela hrvatske povijesne baštine, ali i pripadnosti Hrvata zapadnoeuropskomu civilizacijskom krugu. U desetljećima koja su slijedila protestantizam u Hrvatskoj više nije bio nepoznata tema, ali je uvijek ostajao na margini znanstvenog proučavanja zbog hrvatske usmjerenosti na pravoslavlje, ali i zbog relativno malobrojnih protestantskih zajednica u hrvatskim zemljama. Sustavno marginaliziranje bilo kakvog oblika religioznosti, pa tako i na znanstvenom polju, u vrijeme komunističkog totalitarizma, sveo je svaki znanstveni pristup na katoličko tumačenje ove stvarnosti, s obzirom na to da je katolička strana jedina imala ljude i institucije koje su se mogle baviti ovom tematikom. No i u tim vremenima dominirale su teme koje su nastojale afirmirati katoličanstvo kao bitan dio hrvatskoga nacionalnog identiteta. Novi pomaci učinjeni su u postkoncilskom razdoblju kad se u aktivan ekumenski pokret uključuju uz pravoslavne i Crkve i zajednice proizišle iz reformacije. Stvaranjem samostalne Hrvatske i stečenim vjerskim slobodama okoristili su se i hrvatski protestanti koji se počinju organizirati, povezivati i znanstveno vrednovati svoju povijesnu prisutnost na hrvatskom prostoru. Reformacijska baština u Hrvata više nije promatrana kao nešto što treba zaboraviti ili kao

nebitna epizoda u hrvatskoj povijesti, nego kao bitna veza Hrvata sa zapadnom uljudbom u 16. stoljeću. Osim ekumenskih nastojanja i približavanja katolika i reformiranih kršćana u Hrvatskoj pitanje povijesti reformacije među Hrvatima dobiva novu razinu vrednovanja. Kao što je već spomenuto, ukazuje na stoljetne veze Hrvata sa zapadnoeuropskim, odnosno uže gledano srednjoeuropskim, prostorom, ali s duhovnim tradicijama toga prostora, među koje se svakako ubraja u reformacija. Baština reformacije time postaje također bitna komponenta u oblikovanju svijesti suvremene hrvatske nacije, obilježene snažnom katoličkom tradicijom i duhovnošću, kako svoje korijene i izvore treba tražiti u povezanosti s onim elementima koji su oblikovali njezinu nacionalnu svijest i samobitnost kroz stoljeća, a uvijek su je usmjeravali u spomenutim pravcima. Tako kratka i marginalna pojava reformacije u 16. stoljeću među Hrvatima postaje svakako jedan od mostova koji povezuje Hrvate s kulturnim i civilizacijskim krugovima kojima je pripadala do 1918. godine.

Vraćajući se na pitanje postavljeno na početku, treba li slaviti događaj koji je prije pet stotina godina razbio vjersko jedinstvo Zapada, odgovor treba tražiti u novim polazištima, na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini. Svakako da svaki narod koji je obilježen reformacijom i koja je pet stoljeća duhovni horizont toga naroda ima drugačiji pristup i percepciju toga događaja, nego narodi snažne katoličke tradicije. No nikako se ne bi smjelo ovoj obljetnici pristupiti olako, jer je ovo jedna nova prilika znanstvenog utemeljenja pojave reformacije, teološkog i ekumenskog približavanja te zajedničkog nastupa svih kršćanskih Crkava u vremenu koje na isti način rastače i razara zajedničke temelje koji u svojoj najužoj biti povezuju sve kršćanske konfesije, a to je vjera u Isusa Krista i nauk koji su nam prenijeli apostoli, što sa sobom nužno povlači i borbu za dostojanstvo čovjeka i njegovo pravo na slobodu i život.